

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مجله پژوهش‌های حقوقی

«فصلنامه علمی - ترویجی»

- سال نوزدهم - شماره ۴۲ • تابستان ۱۳۹۹
  - ترتیب انتشار: فصلنامه • زمینۀ فعالیت: علوم انسانی (حقوق)
  - شماره صفحات: ۴۶۶ • شماره استاندارد بین‌المللی مجله: ۱۶۸۲-۹۲۲۰
-

فهرست عناوین

عناصر نخستین قانون اساسی ایران؛ اصول حکومت قانون
دکتر سید ناصر سلطانی

تأمین اصول و حقوق بنیادین کار
دکتر زهره رحمانی

تحلیلی بر سیر تحول مفهوم فرهنگ در نظام بین‌المللی حقوق بشر و تأثیر آن بر
ارتقای حقوق فرهنگی
دکتر مصطفی فضائلی - موسی کرمی

رویکردهای نوین در تعیین دادگاه صلاحیتدار در دعاوی مالکیت فکری در حقوق
بین‌الملل خصوصی
نیلوفر نظریانی

فقه پویا و حل تعارض‌های حقوقی جمهوری اسلامی ایران با کنوانسیون‌های بین‌المللی
پیرامون منع اعدام افراد به‌جهت جرایم ارتكابی در سن زیر ۱۸ سال
امیرحسین محبعلی - علی عروجی - زهرا ایمانی

رویه دیوان اروپایی حقوق بشر در زمینه الغای ناپردباری مذهبی
سیاوش صادق‌پور - دکتر احسان جاوید

بررسی لزوم انعکاس مفاد سند تجاری در خود سند
علی بزرگ‌پور - محمدجواد معنوی عطار

ضوابط حاکم بر بررسی اسناد در حقوق اعتبارات اسنادی
مهسا لسانی - دکتر سعید شجاعی ارانی

نقش دلالت التزامی در تعیین گستره تعهدات حقوقی پزشکان و نهادهای درمانی
علی خالدی

بررسی جایگاه نفقهٔ زوجه در تحقق عدالت اجتماعی

دکتر راحله کاردوانی - مهدی وکیلی

قربانی‌شناسی قضایی بر مبنای نظریهٔ برچسب‌زنی و راهکارهای پیشگیری از آن

تهمینه شاهپوری - محمدمتین پارسا - دکتر نبی‌اله غلامی

تبیین مدل توصیف کیفری اختصاصی: با نگاهی به بند الف ماده ۱ قانون مجازات

اخلال‌گران در نظام اقتصادی

سیده طاهره خبازی خادر - دکتر سید حسین حسینی

تأثیر حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در تحقق اقتصاد مقاومتی

میثم اسماعیلی یدکی - دکتر زهرا شاکری

مسئولیت انضباطی قضات در نظام حقوقی کامن‌لا: مطالعهٔ تطبیقی ایالات متحده

آمریکا، کانادا و انگلستان

دکتر آزاده عبدالله‌زاده شهربابکی

بررسی تقدّم مقررات حقوق محیط‌زیست بر حکم تحلیل انفال

دکتر محمد مسعودی‌نیا

تأملاتی پیرامون نوآوری‌های قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴

مرضیه قربان‌پور - دکتر صالح یمرلی

تحلیلی بر مقالهٔ جرم یقه‌صورتی: زنان و جرایمی که در محل کار مرتکب می‌شوند

نگارنده: مارگارت هاموند

ترجمه و تحلیل: مریم کمایی - دکتر سلامه ابوالحسینی

راهنمای درخواست اشتراک مجله پژوهش‌های حقوقی

عناصر نخستین قانون اساسی ایران؛ اصول حکومت قانون

دکتر سید ناصر سلطانی*

چکیده:

اندیشه مشروطه‌خواهی در ایران سابقه تاریخی دارد و تلاش‌های بسیاری در دو سده گذشته برای مبارزه با خودسری انجام شده است. از هنگامی که خیال کنسلیطوسیون به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای مهار قدرت لاجد حکومت‌ها در جهان شناخته شد، این موضوع در ایران نیز رواج یافت. امیرکبیر و سپهسالار از اولین کسانی بودند که به فکر تدوین قانون اساسی افتادند و قانون اساسی به‌عنوان یکی از سازکارهای مبارزه با استبداد توجه ایشان را جلب کرد. هرچند تلاش‌های امیرکبیر با قتل او ناتمام ماند اما پس از او دامن این فکر رها نشد تا اینکه اولین طرح قانون اساسی با پایمردی میرزا یوسف خان مستشارالدوله فراهم شد. نویسندگان این طرح به زبده و گزیده‌ای از اصول قانون اساسی توجه کرده‌اند که علی‌رغم اختصار آن می‌توانست زمینه‌ای برای گام‌های بعد باشد. توجه به مفهومی که نویسندگان این متن از قانون اساسی و اصول حکومت قانون داشته‌اند، می‌تواند در فهم دریافت آنان از این نهاد مؤثر باشد. در این متن مفاهیمی گنجانده شده که نیازمند توضیح است و برخی مفاهیم تاریخی مشروطه‌خواهی ایران را آشکار می‌کند که کمتر محل توجه حقوق اساسی رایج در ایران بوده است. توجه به چنین میراثی و بازتاب آن در درس‌های حقوق اساسی یکی از راه‌های پیش روی توسعه حقوق اساسی ایران است.

کلیدواژه‌ها:

قانون اساسی، شریعت، ودیعه، تاریخ حقوق اساسی.

تأمین اصول و حقوق بنیادین کار

دکتر زهره رحمانی*

چکیده:

در مباحث مربوط به حقوق کار، مانند هر مقوله حقوق بشری دیگر، نیازمند طراحی نظریه‌ای در باب حق‌ها می‌باشیم. نظریه‌ای که بر ضرورت و الزام اخلاقی و حقوقی مقررات کار تأکید داشته باشد و توجیه‌کننده وجود و ارزش قواعد و اصول بنیادین کار، به‌ویژه در چند حوزه مهم و تأثیرگذار در حیات و مبانی حقوق کار یعنی محو تبعیض در استخدام و مزد، لغو کار اجباری و انجام اعمال شاقه، به رسمیت شناخته شدن تشکّل‌ها و اتحادیه‌های صنفی و مذاکرات دسته‌جمعی باشد. اینکه معیارهای بین‌المللی کار تا چه میزان، جزء حقوق بشر به‌شمار می‌روند، موضوعی است مورد اختلاف و چالش برانگیز، اما مطمئناً مفاد و مضمون مقاله‌نامه‌های بنیادین کار، به‌روشنی بیانگر اصول و معیارهای حقوق بشری بوده و به همین دلیل برای همه کشورهای عضو سازمان بین‌المللی کار، حتی کشورهایی که به مقاله‌نامه‌های مذکور ملحق نشده باشند، الزام‌آور است.

کلیدواژه‌ها:

حقوق بنیادین کار، محو تبعیض در استخدام، مزد برابر، لغو کار اجباری، آزادی تشکّل و مذاکرات دسته‌جمعی.

---

* استادیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندر انزلی، گیلان، ایران

تحلیلی بر سیر تحول مفهوم فرهنگ در نظام بین‌المللی حقوق بشر و تأثیر آن بر ارتقای حقوق فرهنگی

دکتر مصطفی فضائلی* - موسی کرمی**

چکیده:

فرهنگ عنصر حیاتی زیست فردی و جمعی بشر بوده و حیات انسانی به آن وابسته است و بستر شکل‌گیری سامانه و سیره اخلاقی و حقوقی جامعه بشری است و بدون آن هیچ حقی قابل‌تعریف و تبیین نیست. این مفهوم در عرصه حقوق بین‌الملل، بیش از همه در نظام بین‌المللی حقوق بشر و گفتمان حقوق فرهنگی مطرح می‌گردد و در اسناد مختلف حقوقی بین‌المللی و در بیان‌های متفاوتی به کار رفته است. مقاله حاضر بر آن است تا به شیوه‌ای توصیفی - تحلیلی و با روش گردآوری مطالب به‌صورت کتابخانه‌ای، به بررسی سیر تحول مفهوم فرهنگ در نظام بین‌المللی حقوق بشر و پیوند آن با ارتقای حقوق فرهنگی بشر بپردازد. این پویا نشان می‌دهد که از زمان تأسیس سازمان ملل متحد تاکنون، مفهوم فرهنگ سه تعبیر تکاملی را تجربه کرده است: فرهنگ به‌مثابه فرهنگ نخبگان، فرهنگ به‌مثابه فرهنگ عامه و فرهنگ به‌مثابه سبک زندگی. این روند رو به تکامل حاکی از توجه روزافزون به اهمیت فزاینده تنوع فرهنگی در حقوق بین‌الملل کنونی و در نتیجه ارتقای حقوق فرهنگی بشر است.

کلیدواژه‌ها:

فرهنگ، حقوق فرهنگی، نظام بین‌الملل حقوق بشر، سبک زندگی، تنوع فرهنگی.

---

* دانشیار گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران، نویسنده مسئول

Email: m-fazaeli@qom.ac.ir

Email: fazaeli2007@gmail.com

** دانشجوی دکترای حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران

Email: mosakarami136767@gmail.com

رویکردهای نوین در تعیین دادگاه صلاحیتدار در دعاوی مالکیت فکری در حقوق بین الملل خصوصی

نیلوفر نظریانی*

چکیده:

در دنیای امروز ثمره فکری افراد اهمیت بسیار زیادی پیدا کرده است. برخلاف گذشته‌ها که قواعد حقوقی اهتمام بیشتر خود را برای حمایت از اموال فیزیکی افراد می‌ورزیدند، دستاوردها و اموال فکری افراد اهمیت روزافزونی یافته است. دعاوی مطرح‌شده درمورد این موضوع به‌ویژه اگر دارای عنصر خارجی باشد، وارد بحث حقوق بین‌الملل خصوصی می‌شود که بسیار محل بحث دکترین حقوقی قرار گرفته است. دکترین‌های جمعی بین‌المللی در این زمینه در سال‌های اخیر به این موضوع پرداخته‌اند. این مقاله سعی بر آن دارد که به رویکردهای مختلف مطرح‌شده در این اسناد بپردازد. یک رویکرد به دادگاه‌ها توصیه می‌کند که در مواردی به دلیل نامناسب بودن دادگاه و عدم ارتباط کافی صلاحیت خود را در پرونده رد نمایند. درحالی‌که رویکرد جدیدتر حاکی از آن است که باید اختلاف در صلاحیت بین دولت‌ها با همکاری بین‌المللی و توجه به دادگاه‌های دیگر کشورها حل‌وفصل گردد. با کمتر شدن نقش حاکمیت دولت‌ها در حوزه مالکیت فکری در طول تاریخ، به‌نظر می‌رسد که رویکرد دوم با توجه بیشتر به بحث فردگرایی و شیوه حقوقی (درمقابل شیوه اصولی) در تدوین مقررات صلاحیت دادگاه در حوزه مالکیت فکری، اهمیت افزون‌تری پیدا کند.

کلیدواژه‌ها:

حقوق مالکیت فکری، دادگاه صلاحیتدار، اختلاف، واپس، دکترین.

فقه پویا و حل تعارض‌های حقوقی جمهوری اسلامی ایران با کنوانسیون‌های بین‌المللی پیرامون منع اعدام افراد به جهت جرایم ارتكابی در سن زیر ۱۸ سال

امیر حسین محبعلی*
علی عروجی** - زهرا ایمانی***

چکیده:

حق حیات بر اساس میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، از جمله حقوق غیرقابل عدول و تخطی محسوب می‌شود. بند دو ماده ۴ میثاق، ماده ۶ (حق حیات) را غیرقابل عدول می‌داند. ماده ۶ البته از منع مطلق مجازات سالبه حیات سخن به میان نمی‌آورد و آن را صرفاً برای جدی‌ترین جرایم و با رعایت شرایطی حفظ می‌کند. لیکن از طرف دیگر در بند ۵ خود از ممنوعیت مطلق اعدام افراد کمتر از هجده سال و زنان باردار سخن به میان می‌آورد. یکی از موارد تعارض جمهوری اسلامی ایران با این پیمان‌نامه‌ها، بحث حداقل سن کودک برای مجازات سالبه حیات است که حقوق بشر جهانی آن را پایان هجده سالگی می‌داند؛ اما آنچه قانونگذاران ما بر مبنای فقه شیعه، برای سن قبول مسئولیت کیفری در نظر گرفته‌اند، نه سال قمری برای دختران و پانزده سال قمری برای پسران است. اینها همه در حالی است که برخلاف اهل تسنن که بعد از امامان چهارگانه باب اجتهاد را مسدود می‌دانند، ویژگی فقه شیعه به پویایی، اجتهاد و جایگاه بالای عرف و سیره در آن است. دلایل فقهی موجود در رابطه با موضوع بلوغ و خروج فرد از دوران کودکی بسیار متنوع است و قرآن کریم بین بلوغ و رشد، تفاوت قائل است و اینها همه دست

---

* دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران،

Email: a.h.moheballi@gmail.com

نویسنده مسئول

** دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران،

Email: a.orooji@gmail.com

Email: zahra.imani58@yahoo.com

*** سطح سه جامعه الزهراء، قم، ایران

فقیه را باز می‌گذارد تا بتواند از تعارض با یک عرف و رویه حقوق بشری جلوگیری کند و مبنای فهم عواقب جرم را برای کودکان، همان هجده سال قرار دهد.

کلیدواژه‌ها:

حقوق کودک، اسناد حقوق بشری، فقه پویا، حقوق داخلی، اعدام نوجوانان.

رویه دیوان اروپایی حقوق بشر در زمینه الغای نابردباری مذهبی

سیاوش صادق پور* - دکتر احسان جاوید**

چکیده:

یکی از دستاوردهای مهم بشریت، رویکرد تجددگرایانه به مفهوم مذهب و تبدیل آن از یک سیاست تمام‌عیار دولتی به ایمانی ذاتاً شخصی بوده است. حق بر آزادی مذهب در زمره حقوق بنیادین بشری است که در اسناد حقوق بشری جهانی و منطقه‌ای مورد شناسایی و حمایت قرار گرفته است؛ با این حال باید اذعان داشت اولاً به دلیل ماهیت و ذات حقوقی‌اش در عرصه بین‌المللی مشروط به پذیرش دولت‌ها بوده و ثانیاً رویکرد دولت‌های مختلف نسبت به آن باتوجه به شرایط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر آنها متفاوت می‌باشد. این حق در اروپا تحت حمایت کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و نهاد تضمین‌کننده آن یعنی دیوان اروپایی حقوق بشر قرار دارد. در این پژوهش برآنیم تا ضمن بررسی تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در حوزه حمایت از آزادی مذهب، با تحلیل آرای دیوان اروپایی حقوق بشر، رویه دیوان را در زمینه الغای نابردباری مذهبی و تبیین و تحدید حق بر آزادی مذهب ارزیابی نماییم. از آنجاکه نابردباری مذهبی یکی از قدیمی‌ترین دلایل درگیری‌های بین‌المللی است، الگوبرداری از رویه عملی دیوان اروپایی می‌تواند در کاهش برخوردها و ارتقای صلح و امنیت بین‌المللی و منطقه‌ای مؤثر و سازنده باشد.

کلیدواژه‌ها:

حقوق بشر، آزادی مذهب، نابردباری مذهبی، دیوان اروپایی حقوق بشر، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر.

---

* دانش‌آموخته مقطع کارشناسی‌ارشد حقوق بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مراغه،

Email: siavash.sadeghpour1393@gmail.com

آذربایجان شرقی، ایران

** استادیار گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مراغه، آذربایجان شرقی،

Email: e.javid897@gmail.com

ایران، نویسنده مسئول

بررسی لزوم انعکاس مفاد سند تجاری در خود سند

علی بزرگ پور* - محمدجواد معنوی عطار**

چکیده:

قانونگذاران به طرق متنوعی اسناد تجاری همچون سفته، چک و برات را مورد حمایت قرار دادند. علت این امر تفاوت مهم اسناد تجاری با اسناد مدنی است. هدف اصلی این مقاله پاسخ دادن به این پرسش است که آیا برگه‌ای که به‌عنوان برگه‌ای اضافی به‌منظور ظهنویسی یا ضمانت، جدای از سند تجاری استفاده می‌گردد، از اعتبار برخوردار است یا خیر؟ در واقع مقاله پیش رو خواستار پاسخ‌دهی به ماهیت این نوع برگه است تا با استفاده از منابع موجود کشف گردد که ماهیت این برگه تجاری است یا مدنی و یا اینکه اصلاً هیچ‌گونه جنبه الزام‌آوری دارد یا خیر؟ برای مثال اگر یکی از طرفین تکالیف یا حقوقی را در برگه ضمیمه برای طرف دیگر سند مقرر کند، قدرت الزام‌آور این نوشته‌ها به چه اندازه است. به‌نظر می‌رسد باتوجه به وضع فعلی، شرایط قانونگذاری و رویکرد اتخاذشده ضمنی مقنن می‌تواند ماهیت این برگه را حداقل در برخی امور تجاری تلقی کرد. در مقاله پیش رو سعی شده تا با توضیح و تشریح اعمال تجاری‌ای که ممکن است در سند درج شود، به ماهیت برگه ضمیمه پی ببریم.

کلیدواژه‌ها:

ظهنویسی، ضمانت، سند تجاری.

---

* دانشجوی دکترای حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق، دانشگاه تهران، پردیس فارابی، قم، نویسنده مسئول

Email: ali.bozorgpour4@gmail.com

** کارشناسی ارشد تجارت بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

Email: manavi.m.javad@gmail.com

ضوابط حاکم بر بررسی اسناد در حقوق اعتبارات اسنادی

مهسا لسانی* - دکتر سعید شجاعی ارانی**

چکیده:

اعتبار اسنادی که از آن به‌عنوان شریان حیاتی تجارت بین‌الملل یاد می‌شود، به‌دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد خود در زمره رایج‌ترین روش‌های پرداخت و تأمین مالی در معاملات بین‌المللی قرار دارد. در عملیات اعتبار اسنادی، پرداخت وجه اعتبار منوط به ارائه اسناد منطبق از سوی ذی‌نفع، بررسی اسناد از سوی بانک و تشخیص انطباق آنها می‌باشد که مرحله بررسی اسناد در تحقق عملکرد اعتبارات اسنادی و وصول وجه اعتبار نقش کلیدی دارد. بانک‌ها در بررسی اسناد از قواعد و الزامات معینی پیروی می‌کنند که می‌توان آنها را زیر عنوان اعمال مراقبت معقول، بررسی ظاهری اسناد، زمان مقرر جهت بررسی، هماهنگی میان اسناد، اسناد و اطلاعات اضافی و شروط غیراسنادی دسته‌بندی نمود. بدیهی است که تبیین دقیق موازین و ضوابط حاکم بر چگونگی بررسی اسناد توسط بانک‌ها با هدف کاهش ریسک معاملات و تثبیت جایگاه نهاد اعتبار اسنادی از اهمیت بسزایی برخوردار است و سبب می‌شود که ذی‌نفع با مشکل عدم پرداخت غیرموجه، متقاضی با مشکل پرداخت غیرقانونی و بانک‌های متعهد با مشکل عدم امکان بازپرداخت وجه روبه‌رو نشوند. در این نوشتار، نویسندگان می‌کوشند با تکیه بر مقررات یکسان اعتبارات اسنادی، رویه‌های استاندارد بانکداری بین‌المللی، نظرات و تصمیمات اتاق بازرگانی بین‌المللی و آرای برجسته رویه قضایی به برخی ابهامات و معضلات موجود در این حوزه پاسخ دهند.

کلیدواژه‌ها:

اعتبار اسنادی، ارائه اسناد، ضوابط بررسی، شروط اعتبارنامه.

---

* کارشناس ارشد حقوق تجارت بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، نویسنده

Email: mahsa.lesani@gmail.com

مسئول

** استادیار گروه حقوق اقتصادی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

Email: said.shojaei@gmail.com

نقش دلالت التزامی در تعیین گستره تعهدات حقوقی پزشکان و نهادهای درمانی

علی خالیدی*

چکیده:

از جمله قواعدی که بر مسئولیت مدنی پزشکان و نهادهای درمانی حاکم می‌باشد، قاعده اذن در شیء و اذن در لوازم آن است، می‌باشد. این قاعده علاوه بر اینکه مبنای مسئولیت مدنی پزشکان و نهادهای درمانی است، مبین گستره و قلمرو تعهدات آنها نیز است.

پزشکان و نهادهای درمانی به موجب اذنی که از بیماران و یا قانونگذار برای درمان بیمار حسب مورد دریافت می‌کنند، موظف به انجام تعهداتی به‌ویژه در زمینه خدمات پزشکی و درمانی می‌شوند. به موجب قاعده اذن در شیء، اذن در لوازم آن، پزشکان و نهادهای درمانی در انجام و ارائه خدمات پزشکی و درمانی، مأذون شناخته می‌شوند. از طرف دیگر دامنه این اذن به‌گونه‌ای است که شامل کلیه لوازم عقلی، قانونی، عرفی و طبیعی انجام موضوع تعهد پزشکان و نهادهای درمانی می‌شود. به عبارت دیگر پزشکان و نهادهای درمانی به موجب قاعده فوق، مأذون و از طرفی موظف به انجام و ارائه کلیه خدمات پزشکی و درمانی حسب مورد پیش از درمان، حین درمان و پس از درمان خواهند بود و در صورتی که از انجام و ارائه این خدمات امتناع ورزند و یا خسارتی به‌بار آورند، مسئولیت به جبران خسارات وارده خواهند داشت.

کلیدواژه‌ها:

اذن در شیء اذن در لوازم آن، خدمات درمانی، پیش از درمان، حین درمان، پس از درمان.

بررسی جایگاه نفقهٔ زوجه در تحقق عدالت اجتماعی

دکتر راحله کاردوانی* - مهدی وکیلی**

چکیده:

نقشه در قانون ایران برخاسته از تعالیم دین اسلام، حق و تکلیفی است که بخش مهمی از روابط خانوادگی به‌شمار می‌رود و تحت شرایط خاصی درمورد نسبت‌های مختلف در خانواده، مطرح می‌باشد. این نهاد درمورد ارتباط زوجین، یک حمایت مالی جدی از زن در خانواده، در راستای انجام وظایف مادری و همسری و درنهایت، تحقق عدالت اجتماعی می‌باشد و برخاسته از اهمیت وافر استحکام نهاد خانواده در دیدگاه اسلام است؛ چراکه عدالت تکوینی را در عدالت تشریحی محقق می‌سازد. به‌دلیل اهمیت این موضوع و مسئله‌مندی آن به جهات خلأهای قانونی و خلأهای پژوهشی در ارتباط نهاد نفقهٔ زوجه و عدالت اجتماعی، در این نوشتار با روش مطالعهٔ اسنادی و رجوع به قوانین موضوعه ایران، به بررسی همه‌جانبه حق زوجه بر نفقه و طرح خلأهای موجود در این زمینه پرداخته شده است. در این راستا تعریف، ویژگی‌ها، ضمانت‌اجرا و عوامل سقوط نفقه زوجه در قانون مدنی ایران ذکر شده و خلأهایی نیز که در این زمینه وجود دارد، بیان شده است. در انتها نیز به بررسی جایگاه نفقه زوجه، در تحقق عدالت اجتماعی در جامعه اسلامی اشاره شده است. نتیجه آنکه: ۱- عدم تصریح قانون به «مصادیق وظایف زوجیت زن در خانواده، موانع مشروعی که زن می‌تواند با استناد به آنها از تمکین خودداری کند، ماهیت حق زوجه بر اموالی که مرد تحت عنوان نفقه در اختیار وی می‌گذارد و مراحل اثبات دعای نفقه در محاکم» برخی از موارد خلأ در زمینهٔ قوانین مربوط به نفقه در ایران به‌شمار می‌رود؛ ۲- از آنجاکه مقوله کار و توزیع درآمد از مهم‌ترین جنبه‌های مربوط به عدالت اجتماعی است و عارضه جنسیت به دلایل طبیعی بر میزان و چگونگی کسب درآمد

---

* عضو هیئت‌علمی مرکز تحقیقات زن و خانواده، قم، ایران، نویسنده مسئول

Email: rahelekardavani@yahoo.com

** کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی،

Email: mahdivakili@yahoo.com

واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

در جامعه مؤثر است، لذا نهاد «نفقه» از مهم‌ترین وجوه مؤثر و متأثر از عدالت اجتماعی به‌شمار می‌رود؛ ۳- به‌نظر می‌رسد در راستای تغییرات سبک زندگی و موقعیت زنان در خانواده و تحقق دوسویۀ عدالت جنسیتی، اصلاح و به‌روزرسانی قوانین موضوعه درخصوص نهاد «نفقه» ضروری است.

کلیدواژه‌ها:

نفقهٔ زوجه، تمکین، نظام حقوقی ایران، عدالت اجتماعی، عدالت جنسیتی.

قربانی‌شناسی قضایی بر مبنای نظریه برچسب‌زنی و راهکارهای پیشگیری از آن

تهمینه شاهپوری*

محمدمتین پارسا** - دکتر نبی‌اله غلامی**

چکیده:

امروزه در اغلب نظام‌های حقوقی دنیا، بزه‌دیدگی سهم عمده‌ای از مطالعات را به خود اختصاص داده و از اهمیت فراوانی برخوردار است. بر همین اساس یکی از انواع مطالعات در بزه‌دیده‌شناسی، قربانی‌شناسی قضایی است که به نقش نهاد عدالت کیفری در ایجاد آسیب به ارباب‌رجوعان خود می‌پردازد. مصادیق این عنوان که می‌تواند بر تمام افراد دخیل در امر دادرسی تحمیل شود، مواردی چون تحمیل هزینه‌های اقتصادی، رفتارهای نامناسب عوامل قضایی و ... می‌باشد. برای شناخت علت و تحلیل صحیح آن باید نظریه برچسب‌زنی را به‌خوبی بررسی کرد. بر پایه این نظریه، بزهکاری زمانی به‌وجود می‌آید که قانونگذاران با تصمیم‌های خودسرانه که در زمان و مکان تغییر می‌کند، رفتارهایی را که در جایی دیگر مباح و پذیرفتنی بوده یا هست، جرم‌انگاری کنند. در این مقاله با تحلیل قربانی‌شناسی قضایی، پیامدهای آن از دیدگاه نظریه برچسب‌زنی، آثار مخرب آن بر فرد و جامعه و آثار عدم‌توجه به آن موردبررسی قرار گرفته شده است.

کلیدواژه‌ها:

قربانی، قربانی‌شناسی قضایی، نظریه برچسب‌زنی، پیشگیری.

---

* دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران، نویسنده مسئول

Email: tahminehshahpuri@yahoo.com

** دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Email: m.m.parsa@ut.ac.ir

** دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Email: Nabiollah.Gholami@yahoo.com

تبیین مدل توصیف کیفی اختصاصی: با نگاهی به بند الف ماده ۱ قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی

سیده طاهره خبازی خادر* - دکتر سید حسین حسینی**

چکیده:

طراحی مدلی در توصیف کیفی اختصاصی که بتوان آن را به عنوان الگویی در تحلیل و نقد توصیف‌های کیفی به کار گرفت، بسیار با اهمیت تلقی می‌شود، چراکه این امر موجب درک صحیح توصیف‌ها و ارتقای مهارت‌های توصیف می‌گردد و در طولانی مدت منجر به ایجاد رویه‌ای هماهنگ شده در نظام حقوقی می‌شود که امنیت قضایی و کاهش اختلاف درجه توصیف میان مجامع علمی حقوقی و سیستم قضایی را در پی دارد. بدین منظور مدلی در توصیف کیفی اختصاصی پیشنهاد گردیده و اجزای آن به همراه نمونه‌ای از قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در این مدل نخست انواع توصیف کیفی، مبنا و قلمرو آن به عنوان مقدمات ورود به مدل مذکور مورد توجه قرار گرفته و سپس ارکان تشکیل دهنده توصیف کیفی اختصاصی یعنی عنصر قانونی، مادی و روانی و اجزای هر یک از آنها با لحاظ مدل پیشنهادی تشریح می‌شوند. مجازات نیز به عنوان یکی از اجزای لاینفک توصیف کیفی اختصاصی در بحث نهایی مطرح می‌گردد. در تبیین اجزای مدل توصیف کیفی، تحلیل بند الف ماده ۱ قانون فوق‌الذکر در جهت روشن نمودن مباحث و تسهیل درک این مدل و اجرای آن در توصیف‌های کیفی اختصاصی می‌تواند مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها:

توصیف کیفی، انواع توصیف، ارکان توصیف، مدل توصیف.

---

* دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد،

Email: khabbazi@mail.um.ac.ir

خراسان رضوی، ایران، نویسنده مسئول

** دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، خراسان رضوی، ایران

Email: shosseini@um.ac.ir

تأثیر حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در تحقق اقتصاد مقاومتی

میثم اسماعیلی یدکی* - دکتر زهرا شاکری**

چکیده:

باتوجه به اهمیت حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در شکوفایی، پیشرفت و توسعه کشور و تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری بر تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و نظر به جنگ اقتصادی دشمن و تشدید فشارها و تحریم‌های دشمنان علیه ایران طی سال‌های متمادی، بررسی راهکارهای تحقق این سیاست‌ها در حوزه‌های مختلف از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این مقاله تلاش می‌کند با روش تحلیلی - توصیفی و به صورت کتابخانه‌ای و مطالعه قوانین مربوط، به بررسی نقش حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در تحقق اقتصاد مقاومتی پرداخته و در نهایت به این نتیجه رسیده است که در هر یک از مصادیق حقوق مالکیت صنعتی باتوجه به اوضاع داخلی کشور به نوعی می‌توان به تحقق اقتصاد مقاومتی کمک کرد. نقایصی هم در این خصوص وجود دارد که عدم پیش‌بینی حمایت از نمونه اشیاء مفید مثال بارز آن است. ضمن اینکه حمایت از نمونه اشیاء مفید و عضویت ایران در موافقت‌نامه تریپس در صورت فراهم شدن سایر شرایط عضویت در سازمان جهانی تجارت و رفع عملی تحریم‌ها به عنوان یک راهکار پیشنهاد شده است.

کلیدواژه‌ها:

اقتصاد مقاومتی، دانش‌بنیان، رقابت، مالکیت صنعتی، اختراع، نمونه اشیاء مفید، نشانه جغرافیایی، علائم تجاری، طرح صنعتی.

---

* کارشناس ارشد حقوق مالکیت ادبی و هنری، دانشکده هنر و معماری اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام رضا

Email: maysamasmaely@yahoo.com

(ع)، مشهد مقدس، خراسان رضوی، ایران، نویسنده مسئول

** دکترای حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و استادیار دانشکده حقوق و علوم

Email: shakeri@ut.ac.ir

سیاسی (مؤسسه حقوق تطبیقی)، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مسئولیت انضباطی قضات در نظام حقوقی کامن‌لا: مطالعه تطبیقی ایالات متحده آمریکا، کانادا و انگلستان*

دکتر آزاده عبداله‌زاده شهربابکی**

چکیده:

حقوق انضباطی شاخه‌ای از حقوق عمومی است که قواعد حاکم بر مجازات تخلفات کارکنان یک نهاد را - که جایگاه و شأن واحدی دارند - بررسی می‌کند. حقوق انضباطی، حقوق جزا نیست و هدف مجازات در این دو شاخه از حقوق یکسان نیست. هدف در حقوق جزا، می‌تواند نقش بازدارندگی برای مجرم، تأدیب بزهکار و تشفی خاطر بزه‌دیده باشد درحالی‌که مجازات‌ها در حقوق انضباطی با هدف اصلی حفظ و اجرای صحیح وظایف شغلی اعمال می‌شوند. رفتار قضات به دلیل جایگاه و قدرتی که درباره جان، مال، عرض و ناموس شهروندان دارند، آثار سرنوشت‌ساز یا سرنوشت‌سوزی بر زندگی مراجعان به دادگاه‌ها دارد. به همین دلیل در همه کشورهای پیشرفته نظام‌نامه‌های رفتاری و کدهای اخلاقی برای تعریف مسئولیت انضباطی قضات پیش‌بینی شده است. در همین راستا در سال ۱۳۹۰ قانون نظارت بر رفتار قضات در ایران به تصویب رسیده که مطالعه تطبیقی نظام‌های حقوقی مختلف می‌تواند در شناسایی نقاط ضعف و قوت این قانون مؤثر باشد. بررسی جایگاه و مقررات انضباطی قضات در کشورهای مبتنی بر نظام حقوقی کامن‌لا، با توجه به نقش و جایگاهی که قاضی در این نظام‌ها دارد، می‌تواند معیار سنجش مناسبی برای شناسایی کمبودهای پیش‌بینی شده در قوانین و مقررات ایران به دست دهد. به این منظور و در این مقاله، نهاد مسئولیت انضباطی قضات را در سه کشور آمریکا، انگلیس و کانادا بررسی می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها:

تخلف انضباطی، کد رفتاری، کامن‌لا.

---

* این مقاله، بخشی از گزارش «مطالعه تطبیقی مسئولیت انضباطی قضات» است که در سال ۱۳۹۵، به همت پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل، در پژوهشگاه قوه قضائیه به چاپ رسیده است.

** دکترای حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه اِکس مارسی ۳ فرانسه / مدرس دانشگاه، شیراز، ایران
Email: a.shahrbabaki@yahoo.com

بررسی تقدّم مقررات حقوق محیط زیست بر حکم تحلیل انفال

دکتر محمد مسعودی نیا*

چکیده:

در اینکه آیا حکم تحلیل انفال برای شیعیان مقدّم است یا رعایت مقررات محیط زیست و کدامیک بر دیگری ارجحیت دارد، بایستی ماهیت، عمومیت و آثار هر دو حکم یعنی حکم تحلیل انفال و نیز ضرورت حفظ محیط زیست، مورد توجه قرار گیرد، از طرفی حق داشتن محیط زیست سالم یکی از مصادیق حقوق همبستگی است که نسل سوم حقوق بشر را شامل می شود. از سوی دیگر انفال و مالکیت آن و نحوه توزیع منابع طبیعی، موضوعی است که در حفاظت از محیط زیست سالم، نقش بسزائی دارد. هرچند در اینکه تصرف در انفال برای شیعیان مباح است یا خیر؟ بین فقها اختلاف نظر وجود دارد، لکن امروزه حفاظت از محیط زیست سالم از مرزها عبور کرده و جنبه عمومی بین المللی به خود گرفته است. به طوری که در نسل سوم حقوق بشر، یکی از مصادیق عمده آن به شمار می رود. لذا علاوه بر قوانین داخلی و نیز قواعد حقوقی مانند قاعده لاضرر که به نوعی حکم تحلیل انفال را تحدید می نمایند، امروزه مقررات بین المللی نیز در جهت تحقق داشتن محیط زیست سالم برای نوع بشر، بهره برداری از انفال توسط مردم را محدود خواهد نمود.

کلیدواژه ها:

حق، انفال، محیط زیست، حقوق بشر، حقوق همبستگی.

تأملاتی پیرامون نوآوری‌های قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴

مرضیه قربان‌پور* - دکتر صالح یمرلی**

چکیده:

تصویب قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴ نوآوری‌های گوناگونی را از حیث صلاحیت و از حیث ساختار و دادرسی به ارمغان آورد. از حیث صلاحیت می‌توان نوآوری در زمینه اعطای صلاحیت صدور قرار تأمین دلیل به قاضی شورا به‌طور انحصاری، احصایی نمودن جرایم کیفری به جزای نقدی درجه هشت، تعیین نصاب دویست میلیون ریال در دعاوی مالی منقول و سلب صلاحیت شورا در رسیدگی به دعاوی اموال غیرمنقول، شمول دعاوی خانوادگی راجع به جهیزیه، نفقه و مهریه در زمره دعاوی مالی، تعدیل اجاره‌بها به شرطی که در اصل رابطه استیجاری اختلافی نباشد، منحصر نمودن صلاحیت مستقر در شورای روستا به رسیدگی به دعاوی صلح و سازش را برشمرد. از حیث دادرسی نیز می‌توان از نوآوری‌هایی در زمینه هزینه دادرسی، تعیین بهای خواسته بر اساس نرخ واقعی، تعداد اعضای شورای حل اختلاف، قاضی ویژه شورای حل اختلاف و استقرار واحد اجرای احکام در شورا را یاد کرد. با وجود نوآوری‌های فراوان، این قانون همچنان نارسایی‌هایی در زمینه درک ناصواب مقنن از حل اختلاف میان مجتمع‌های شورایی در یک حوزه قضایی، اطلاع دادرسی به جهت تعیین مهلت سه‌ماهه حصول سازش، نبود تدبیری مناسب جهت اقدامات مقدماتی در راستای مُعد نمودن پرونده پیش از صدور رأی را به همراه دارد.

کلیدواژه‌ها:

شورای حل اختلاف، صلاحیت، دادرسی، سازش، خواسته.

---

* کارشناس ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی گرگان، گلستان، ایران
Email: miss.ghorbanpour@gmail.com

** استادیار حقوق خصوصی، گروه الهیات، دانشگاه گنبد کاووس، گلستان، ایران، نویسنده مسئول
Email: salehyamrالی@gonbad.ac.ir

تحلیلی بر مقاله جرم یقه‌صورتی: زنان و جرایمی که در محل کار مرتکب می‌شوند

نگارنده

مارگارت هاموند*

ترجمه و تحلیل

مریم کمایی** - دکتر سلامه ابوالحسنی***

چکیده مترجمین:

اصطلاح یقه‌صورتی در جریان موج دوم فمینیسم (۱۹۸۰-۱۹۶۰) توسط کپ هو (۱۹۷۷) معرفی گردید. او تجربیات خاص زنان در محل کار، از جمله تبعیض، دستمزد کم و اذیت و آزار جنسی را مورد بررسی قرار داده است. در همین دوره، مکتب جرم‌شناسی فمینیست‌ها شروع به مطالعه رفتار زنان به‌عنوان مجرم و قربانی و نحوه مجازات آنها به این عنوان کرد. جرم‌شناسان، زنان را به‌عنوان یک گروه متمایز مورد مطالعه قرار ندادند و تئوری جرم‌شناسی نیز توضیح نمی‌دهد که چرا زنان نسبت به مردان کمتر مرتکب جرم می‌شوند. نظریه پردازان فمینیست، تخلفات زنان، مسئله قربانی شدن و وضعیت زنان در نظام عدالت کیفری را مورد مطالعه قرار دادند. این مقاله، تحلیلی است بر مقاله جرم یقه‌صورتی، زنان و جرایمی که در محل کار مرتکب می‌شوند اثر مارگارت هاموند و به مشکلات مربوط به تعریف جرم و جرم یقه‌سفید، ریشه «جرم یقه‌صورتی» به‌عنوان یک اصطلاح مرتبط با زنان و بحث در خصوص زنان، رنگ و اعتراض می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها:

جرایم زنان، جرم یقه‌صورتی، نوع جرم، میزان جرم.

---

* جولیا مارگارت هاموند، دانشگاه پورتموث، دانشکده محیط مصنوع و معماری، ساوت بنک لندن، لندن، انگلستان

** دانشجوی دوره دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، پردیس علوم و تحقیقات خوزستان، خوزستان، ایران، مترجم مسئول
Email: maryamkamaei2019@gmail.com

*** استادیار و عضو هیئت‌علمی، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رامهرمز، خوزستان، ایران
Email: Salameh_abolhasani@gmail.com